(van Lanschot e. a.)

keerd het Rijk bij de fondsen, maar daarom zijn zij nog niet één. Zij zijn juridisch niet één, want het zijn verschillende rechtspersonen. Zij zijn ook niet één in verzekeringsoogpunt, want in de fondsgelden zit een groot stuk verzekeringspremiëm van particulieren. En juist de omstandigheid, dat de Staat de verplichting van garantie tegenover de fondsen op zich heeft genomen, wijst er op, dat de fondsen en de Staat niet één zijn. Dat is toch duidelijk, want anders zou er van garantie geen sprake behoeven te zijn.

Laat ik met den Minister van Financiën eens de proef op de som nemen en laten wij voor een oogenblik aannemen: de Staat en de fondsen zijn één. Maar dan is verdere uitkeering van den Staat aan de fondsen overbodig. De Regeering is al bezig die uitkeering te verschuiven. Van uitstel komt afstel. Fondsen en Staat zijn één. Waarom dan nog de Rijksgarantie? Fondsen en Staat zijn één. Waarom dan nog de Centrale Beleggingsraad, waarom dan nog de Beleggingswet? Waarom dan nog de bepaling, dat het Rijk voor de helft mag beleggen in de Staatsfondsen? Waartoe dan nog die omhaal? De Centrale Beleggingsraad zou misschien kunnen blijven bestaan als adviseerend college. De fondsen en de Staat zijn één. De Staat kan bij conversie volkomen gerust zijn, want hij kan beschikken over alle fondsgelden, want die fondsgelden zijn dan immers Staatsgelden. Ten slotte de fondsen en de Staat zijn één, maar waarom dan niet die één milliard driehonderd millioen even gauw in de wacht gesleept voor den Staat en er één potje van gemaakt?

Nu weet ik wel, dat, wat ik hier zeg, overdreven is. Van dit Kabinet zal geen Minister daarover denken. Maar, en nu kom ik op hetgeen de heer Mendels heeft gezegd: hoe voor de toekomst? Wat zullen de toekomstige Regeeringen doen, als het water tot aan de lippen stijgt? Zal dan een toekomstige Minister van Financiën aan de verleiding weerstand kunnen bieden, als hij die één milliard driehonderd millioen voor het grijpen ziet liggen.

Zal hij dan niet zeggen: de Staat en de fondsen zijn één. Laten wij er maar één potje van maken?

Ik geloof, dat wij met die redeneering: Staat en fondsen zijn één, uiterst voorzichtig moeten zijn, vooral met het oog op de toekomst, en dat wij goed zullen doen zeer scherp te blijven onderscheiden juist tusschen de fondsen en den Staat. Die scheidingslijn moeten wij zoo min mogelijk verdoezelen.

Ten slotte nog het andere voorstel van de Regeering, dat betreft den Minister van Sociale Zaken. In paragraaf 55 wordt door de Regeering voorgesteld om de uitkeeringen van het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds A over een termijn van 5 jaar te verminderen bij wijze van proef.

Ik begrijp, dat de Staat dat middel te baat neemt om te komen tot een sluitend budget, maar wij moeten ons goed rekenschap geven van de gevolgen.

Over 5 jaar zijn wij ruim 150 millioen ten achter. Behouden wij ons tegenwoordig stelsel van fondsvorming, dan is het middel, dat de Regeering thans bezigt, eenvoudig uitstel van executie, verschuiving van lasten naar de toekomst. Immers bij het huidige stelsel van de Invaliditeitswet blijft die schuld van den Staat bestaan. Die Staatsschuld moet te zijner tijd met den interest worden voldaan. Hoe langer men nu die betaling uitstelt, hoe meer die interestfactor van beteekenis wordt en ten slotte als een loodzwaar gewicht aan het Staatsbudget gaat hangen. Wat men nu bezig is te doen met het uitstellen van die stortingen is eigenlijk een tijdelijk loslaten van het fondsenstelsel om te komen tot een ander stelsel, het rentedekkingsstelsel voor een periode van vijf jaar.

Wij zijn met die fondsen, noodgedwongen, gekomen in een overgangsperiode. Wij moeten weten welken weg wij daarmede op moeten. Door telkens met stukjes en beetjes Rijksuitkeeringen achterwege te laten, komen wij op een hellend vlak.

Onder deze omstandigheden wordt het m. i. urgent het probleem van het huidige fondsenstelsel in zijn geheelen omvang en in zijn tegenwoordige aspecten opnieuw in studie te nemen.

Ik moge de Regeering verzoeken, en hiermede wil ik eindigen, dit laatste denkbeeld in welwillende overweging te nemen.

De heer **de la Bella:** Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen beginnen met enkele onderdeelen van toch zoodanige beteekenis,

(de la Bella.)

dat zij een afzonderlijke behandeling verdienen en dan wil ik ook eerst spreken over de wijziging van de Beleggingswet. Dat betreft o. a. de verplichte deelneming in de geldleeningen ten laste van of onder garantie van het Rijk. Was dit voorheen alleen beperkt tot het bedrag, dat het Rijk verstrekte aan het Invaliditeitsfonds, dat wordt nu uitgebreid tot de gecombineerde fondsen en bovendien kan een verplichte deelneming worden voorgeschreven ten aanzien van de helft van het niet door het Rijk gefourneerde geld, dat voor belegging bestemd is, en dat kan juist gebeuren, wanneer de fondsen bij andere publiekrechtelijke lichamen meer kunnen maken. Daarnaast zal het Rijk voor de verplichte deelneming niet meer een vaste rente vergoeden van 4,4 pct., zooals voorheen, en voor het Pensioenfonds 4 pct. Ten slotte komt er het recht wijziging te brengen in de voorwaarden, waaronder de fondsen der sociale verzekeringen hun gelden hebben belegd, indien die aan een algemeene verlaging van den rentevoet in den weg staan.

Ik geloof, dat wij hierbij in het oog moeten houden, dat in het verleden de fondsen van hooge rentestanden weinig gebruik hebben kunnen maken en nu een rente van 4,4 pct. gunstig afsteekt tegenover de geldende rente, wil de Regeering dit voordeel ongedaan maken. Op deze wijze maken wij de positie van de fondsen er niet sterker op, terwijl die positie toch al niet bepaald gunstig kan worden genoemd.

De Minister heeft in de Tweede Kamer het standpunt ingenomen, dat het Rijk en de fondsen één zijn. De geachte vorige spreker heeft hier ook al op gewezen. Ik ontken niet, dat de fondsen belang hebben, groot belang, bij een gezonde financieele positie van het Rijk. Dat is een belang, dat allen gemeen hebben, maar de verzekerden hebben nog weer een bijzonder belang bij de positie van de fondsen. Tenzij, en dat is een zeer belangrijke factor in deze zaak, de opvatting van den Minister zou zijn, dat het Rijk en de fondsen één zijn in dien zin, dat de verzekerden, wat hun rechten betreft, niet achtergesteld zullen worden bij de obligatiehouders. Als men zoo bedoelt: Rijk en fondsen zijn één, dan heeft dat inderdaad groote beteekenis. Dat zou trouwens m. i. ook alleszins redelijk zijn. Maar bij dit alles is van groot belang de vraag of het Rijk onder alle omstandigheden de aangegane verplichtingen zal nakomen. Zoo niet, dan is de stelling, dat het Rijk en de fondsen één zijn, zeker niet houdbaar. Ik kom hierop nog wel nader terug, maar ik mag er in dit verband al op wijzen, dat op blz. 119 van de *Handelingen* der Tweede Kamer de Minister van Financiën heeft gezegd:

> „Welke gevolgen er zouden moeten voortspruiten, wanneer door daling van den rentestand over de geheele lijn de fondsen op den duur niet meer aan hun verplichtingen zouden kunnen voldoen, is een vraag, die men apart zou hebben te bezien, waarbij allerlei mogelijkheden onder het oog zouden moeten worden gezien, misschien een extra bijdrage" — en dan komt het — „wanneer men de uitkeeringen op het oude peil wilde handhaven."

Hier komt dus al een zekere twijfel ten aanzien van dit belangrijke punt.

Natuurlijk maakt de renteverlaging de positie der fondsen slechter, maar dit verandert niets aan het benoodigde bedrag, om de verplichtingen, welke de Staat op zich nam, na te komen. Geeft de Staat minder rente aan de fondsen, dan moet toch weer het verschil op andere wijze worden aangevuld. Daarom is het mij ook niet duidelijk wat de Minister van Financiën 1 October jl. in de Tweede Kamer zeide, nl.: waarom moet het Rijk belast worden met een hooger rentepercentage dan noodig is voor de fondsen om aan hun verplichtingen te voldoen — alsof op de huidige basis de fondsen sterk genoeg zijn. Wij zijn natuurlijk voor renteverlaging, maar dan zullen wij toch moeten zorgen, dat dit niet eenzijdig wordt toegepast. Wanneer de vaste rente van 4,4 en 4 procent valt, doet dit buitendien afbreuk aan de stabiliteit.

Nu wil ik direct toegeven, dat één bezwaar in ieder geval uit den weg is geruimd. Bij de behandeling in de Tweede Kamer is gebleken, dat de Minister dit niet zoo zou toepassen, dat de fondsen moeten deelnemen tegen lagere rente dan de normale.

14de VERGADERING. — 27 NOVEMBER 1935.

7. Verlaging van de openbare uitgaven.

(de la Bella.)

De Minister heeft gezegd:

,,Ik wil geen gebruik maken van deze bevoegdheid om de rente neer te drukken beneden een peil, dat lager zou zijn dan het normale. De bedoeling is de fondsen te laten deelnemen tegen de rente, waarvoor het Rijk normaliter op de geldmarkt zou kunnen leenen. Het is niet de bedoeling de fondsen te dwingen genoegen te nemen met een rente, lager dan waarvoor het Rijk op de vrije markt terecht zou kunnen.''

Mijnheer de Voorzitter! Ik beschouw deze mededeeling, al heft zij de bezwaren niet op, toch als te zijn van groot belang.

Ten slotte zou ik in dit verband nog een opmerking willen maken.

Men kan wijziging brengen in de bestaande voorwaarden ten aanzien van rente en aflossing. Men kan het doen. Als ik nu goed ben ingelicht, dan geldt dit niet voor leeningen aan bouwvereenigingen onder garantie van gemeenten. Ik zou nu die bevoegdheid niet willen uitbreiden en daardoor het offer voor de fondsen nog grooter maken, maar ik zou dit willen vragen aan den Minister, of hij zou willen overwegen om, wanneer deze bepaling zal worden toegepast, dan liever de verlaging wat minder te nemen, maar het geldend te maken voor allemaal, dus ook de bouwvereenigingen, die onder garantie van gemeenten hebben geleend, dan om die uit te schakelen.

Ik kom nu tot de quaestie van de financiering van de invaliditeits- en ouderdomspensioenen, een probleem van zeer bijzondere beteekenis. Het gaat om belangen wellicht van een twee millioen verzekerden. Er is mijns inziens reden tot groote ongerustheid over de voorstellen, die in het wetsontwerp zijn neergelegd. Zij komen neer op een verschuiving van lasten naar een verdere toekomst. Men kan dat doen, zoolang men meent, dat de daardoor steeds zwaarder wordende lasten ten slotte te dragen zijn. Is dat niet het geval, of bestaat er reden zulks in twijfel te trekken, dan moet gesproken worden van een uit het oogpunt der verzekerden gevaarlijke politiek.

Men heeft destijds het stelsel van de fondsvorming verkozen en het is riskant dit nu te doorkruisen. Het gevolg van de herhaaldelijk toegepaste verlaging der stortingen is geweest, dat de contante waarde der schuld, welke bij het begin geschat werd op 524 millioen, intusschen reeds opgeloopen is tot meer dan 1000 millioen. De storting in het Invaliditeitsfonds en het Ouderdomsfonds A zou voor 1936 moeten zijn totaal 38 millioen, voor 1937 45 millioen en men kan wel aannemen voor de volgende jaren ook 45 millioen. Wat nu is voorgesteld, beteekent, dat in die 5 jaar een vergrooting van het tekort ontstaat van 160 millioen, waarbij dan nog komt de rentederving.

Nu zijn er eenige meevallers in uitzicht gesteld; ik zal er zeer weinig van zeggen. De heer Minister meent, dat het nog wel wat kan opleveren, maar ook wanneer men de zaak zoo beschouwt, zal dit toch zeer waarschijnlijk niet van groote beteekenis zijn.

Nu heeft de Minister gezegd: och ja, het is maar een proef van 5 jaar. Dit beteekent — het gaat om een bedrag aan rente van meer dan 180 millioen —, dat alleen door dit uitstel van 5 jaar in de volgende 20 jaar — en dat is ongeveer de basis — per jaar ongeveer 9 millioen meer zal moeten worden gestort. Het is dus niet zoo eenvoudig. Men kan dus niet zeggen: ,,Och, het is maar een proef van 5 jaar en dan kunnen wij het herstellen''. Dit heeft de beteekenis, dat alleen door dit besluit toe te passen, 20 jaar de zeer hooge bijdrage toch al weer verhoogd moet worden met een bedrag van circa 9 millioen per jaar.

Ik vraag mij af: hoe moet dat gaan?

Nu zou de zaak toch nog iets anders staan, indien de Regeering hierbij het standpunt zou innemen: hoe ook, wij zijn van oordeel, dat de rechten van de verzekerden niet mogen worden aangetast. Ik bedoel: dat zou in ieder geval een geruststelling kunnen zijn. Het is eigenlijk precies tegenovergesteld. Op bladzijde 75 van de Memorie van Toelichting zegt de Regeering:

,,Het is thans nog niet de tijd om vermindering van aanspraken aan de orde te stellen. Dit is ook niet noodig, omdat door de voorgestelde regeling de zekerheid wordt verkregen, dat de financieele positie van het fonds, vergeleken bij den toestand van het moment, waarop de Staatsbijdrage aan het Invaliditeitsfonds is stopgezet, in de eerste 5 jaren niet slechter wordt. Na afloop van dezen termijn is de Regeering dus nog geheel vrij in het nemen van een beslissing.''

Verder staat er echter:

,,De Regeering acht het echter wel denkbaar, dat na verloop van 5 jaar zal blijken, dat ook het gematigde omslagstelsel in de toekomst nog een ondraaglijken last zal opleggen. In dat geval zal men genoodzaakt zijn een vermindering van de aanspraken der verzekerden in overweging te nemen.''

Mijnheer de Voorzitter! Dat is zeer sterk. Nog erger wordt het als men later zegt, dat een nieuwe berekening zal worden toegepast op basis van 3 pct. en men opmerkt:

,,Het resultaat van deze herberekening zal naar alle waarschijnlijkheid'' — neen, Mijnheer de Voorzitter, niet naar alle waarschijnlijkheid, maar zeer zeker — ,,doen zien, dat het peil van de thans op grond van de verschillende bepalingen der Invaliditeitswet geldende renteuitkeeringen voor in de toekomst toe te kennen uitkeeringen niet kan worden gehandhaafd.''

De heer Minister van Financiën heeft op 1 October jl. in de Tweede Kamer gezegd:

,,Het eenige wat de Regeering zegt — men kan in dit opzicht toch geen struisvogelpolitiek voeren — is, dat men over eenige jaren kan komen te staan voor de vraag of men in staat zal zijn om de uitkeeringen uit de sociale verzekering te blijven geven.''

En verder:

,,Of de uitkeeringen omlaag zullen gaan, is een quaestie op zich zelf. Ik betwist de meening van den heer van den Tempel, er wordt in dit wetsvoorstel geen enkel voorstel gedaan om in die uitkeeringen verandering te brengen.''

Alsof er tusschen het verminderen en datgene, waartoe men later in staat zal zijn, geen verband bestaat!

Ik zal hier niet aanhalen en uiteenzetten de artikelen enz., krachtens welke het Rijk aansprakelijk is voor de uitkeering van de toegekende rente en men mag aannemen, dat het ook slaat op loopende verzekeringen. Het is eigenaardig, dat de Regeering wel erkent ten aanzien van het fonds B, dat die aanspraken onaantastbaar zijn op grond van het privaatrechtelijke karakter. Men zou mogen vragen: waarom niet ten aanzien van alle andere verzekeringen, die zich zelf bedruipen? Het overgroote deel van de schuld is voor verzekeringen, die zonder Staatsbijdrage loopen, verzekeringen dus, die zich zelf bedruipen, verzekeringen, die reeds uit dien hoofde onaantastbaar zijn, en als men inderdaad hierop zou willen bezuinigen, zou dat alleen kunnen op dat kleine andere deel en dan zou dat een zoo groote verlaging moeten worden, wil het van eenige beteekenis zijn, dat reeds uit dien hoofde daarvan geen sprake kan zijn. Ik mag er op wijzen, dat de uitkeeringen al zeer laag zijn. Nu erkennen wij de groote moeilijkheden voor de schatkist, ook om voor 1936 en 1937 die bedragen te fourneeren, maar ik meen toch wel, dat het zeer wenschelijk is, dat men daarbij niet spreekt van die vijf jaren, maar dat men zoo spoedig mogelijk, gezien het groote gevaar, dat hier ligt, de stortingen hervat. Ik meen ook, dat toch wel voorop moet staan de erkenning van het nakomen der verplichtingen. En ten aanzien van de schuld, welke de Staat heeft en krijgt, zou het zeer gewenscht zijn, dat deze erkend werd als een gewone schuld van den Staat, van denzelfden aard en soliditeit als de obligatieschuld. Dan wordt dus ten volle erkend de Staatsschuld, evenals de Staatsleeningen, en wordt de schuld aan het fonds niet van minder waarde, maar gelijkwaardig. Dan worden dus ook de verzekerden niet achtergesteld bij de obligatiehouders.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou nu van dit punt willen af-

(de la Bella e. a.)

stappen en een enkel woord slechts willen zeggen over de verlaging van de uitkeeringen bij ziekte en ongevallen. Ik zal hiervan niet veel zeggen, omdat de Minister zelf gevraagd heeft om de gedachtenwisseling te verschuiven tot het oogenblik, dat het nieuwe wetsontwerp de Kamer heeft bereikt.

Ik zal mij dus beperken tot de opmerking, dat ik het toch wel betreur, dat dit nieuwe wetsontwerp nu bij den Hoogen Raad van Arbeid is ingediend. De Minister heeft in de Tweede Kamer gezegd:

> ,,Ik kan tot mijn spijt geen dank brengen aan iemand, die dit wetsontwerp gesteun heeft, want uit de debatten bleek, dat geen enkele spreker voor dit gedeelte van het Bezuinigingsontwerp ook maar een goed woord over had."

Mijnheer de Voorzitter! Dat was niet alleen omdat men ook degenen met de laagste loonen daaronder had laten vatten, maar men was in het algemeen er zeer sterk tegen en daarom is het nu wel jammer, dat nu toch weer deze poging is gedaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu aan het algemeene gedeelte. Het Bezuinigingsontwerp heeft vanzelf opnieuw de vraag naar voren gebracht omtrent de juistheid van het Regeeringsbeleid. De beantwoording van die vraag hangt voor een belangrijk deel af van de beoordeeling van de resultaten der gevoerde economische politiek, waartoe de practijk van een aantal jaren ons nu beter in staat stelt. Ik geloof niet, dat de Regeering in de resultaten van die politiek een aanwijzing vindt voor de absolute zekerheid van de juistheid dezer politiek. Ik meen, dat er meer aanleiding is voor een tegenovergestelde conclusie. Terwel in verschillende landen een opgaande lijn valt waar te nemen, zijn er in ons land allerlei kenteekenen, die wijzen in andere richting. Ongetwijfeld geven de cijfers der werkloosheid een vrij nauwkeurig beeld omtrent den toestand in het algemeen. Als men die cijfers wil bekijken, moet men nemen die van dezelfde periode in andere jaren.

Ik zou u, Mijnheer de Voorzitter, willen verzoeken een staat van deze cijfers, alsmede van bedragen van aanbestedingen, in de *Handelingen* op te nemen.

De **Voorzitter:** Ik stel voor, aan het verzoek van den geachten afgevaardigde te voldoen.

Daartoe wordt besloten. [1])

[1]) Aantal werklooze leden van gesubsidieerde werkloozenkassen in de laatste week van October:

	Geheel werkloos.	Gedeeltelijk werkloos.	Te zamen in pct.
1930	29 295	10 007	9,9
1931	62 978	22 988	18,4
1932	128 961	24 939	30,1
1933	119 092	26 553	28,1
1934	122 837	26 747	30,8
1935	133 727	30 046	35,0

(Opgaven Rijksdienst.)

Aantal werkloozen onder de ingeschreven werkzoekenden:

September	1930	71 050
,,	1931	128 454
,,	1932	274 413
,,	1933	287 827
,,	1934	309 623
,,	1935	366 045

(Maandschrift.)

Bedrag der aanbestedingen:

	Totaal.	Fabrieksbouw alleen.
1930		
1931	f 151 890 000	f 1 900 000
1932	89 320 000	1 220 000
1933	109 010 000	1 420 000
1934	92 960 000	1 530 000
1935 (9 maanden)	f 62 480 000	f 910 000
4de kwartaal 1934	+ 18 160 000	+ 380 000
	f 80 640 000	f 1 290 000

De heer **de la Bella:** Mijnheer de Voorzitter! Deze cijfers geven ongetwijfeld wel een zeer ernstig beeld. Dit alles komt dan weer tot uiting in de begrootingstekorten, die ik hier niet zal noemen, omdat die wel voldoende bekend zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Zouden deze uitkomsten twijfel moeten doen rijzen omtrent de juistheid van den gevolgden koers, toch zijn er, die niet den minsten twijfel koesteren. Zij zeggen: de aanpassingspolitiek op zich zelf is volkomen juist; zij is echter nog niet ver genoeg doorgevoerd. Neen, ik mag wel zeggen, dat zij meenen, dat de deflatiepolitiek nog lang niet ver genoeg is doorgevoerd. Want het lijkt mij niet denkbaar, dat men zou kunnen veronderstellen, dat men b. v. 90 pct. van dezen weg heeft afgelegd en dat, wanneer men nu nog maar die overige 10 pct. is gegaan, dat wij dan op de laagte zijn gekomen, die de voorwaarde is voor herstel.

Mijnheer de Voorzitter! Zij, die dit standpunt innemen, moeten inderdaad van oordeel zijn, dat de aanpassing zich nog voor een belangrijk deel moet voltrekken. Het zou goed zijn, dat dit dan maar heel duidelijk werd gezegd, opdat wij althans eenigszins weten, waarheen deze politiek dan voert.

Ik moet nu, Mijnheer de Voorzitter, in dit verband eerst een opmerking maken voor een passage, voorkomende op blz. 12 van de Memorie van Toelichting in zake de loonen, waar staat:

> ,,dat de rechtstreeksche invloed van de Regeering op de loonen beperkt is, maar als de Regeering steun verleent aan eenigen bedrijfstak, kan zij voorwaarden stellen ten aanzien van de loonen.",

en dan wordt het nog wat sterker:

> ,,Ook zal de Regeering gerechtigd zijn onder bepaalde omstandigheden steun te onthouden aan werklooze arbeiders, behoorende tot bedrijfsgroepen, waarin de loonen niet of niet voldoende aangepast aan de tegenwoordige verhoudingen zijn en daardoor de werkloosheid in de hand werken."

Mijnheer de Voorzitter! De heer Minister-President heeft op 19 Juli in de Tweede Kamer gezegd, dat de Regeering eigenlijk niets gedaan heeft om het loonpeil te drukken. Ik weet niet of dat niet te sterk is uitgedrukt, maar ik bepaal mij nu tot wat hier staat. Nu is daar een direct ingrijpen van de Regeering ten aanzien van de loonen in het particuliere bedrijf, als dat zou geschieden, waartegen toch wel een zeer ernstige waarschuwing geboden is. Na het gebeurde in het bouwbedrijf in 1932 en met de textielarbeiders in Nijverdal in hetzelfde jaar, hadden wij mogen verwachten, dat op dezen weg niet zou worden voortgegaan.

Wellicht mede door deze uiting in de Memorie van Toelichting, is van sommige zijden nog aangedrongen om dezen weg vooral te bewandelen. Het is wel eigenaardig, dat dit kwam uit kringen ook, die o zoo huiverig zijn voor ingrijpen van de zijde der Overheid. Intusschen is er een reden te meer om er iets van te zeggen. Men zou hieruit moeten afleiden, dat er in ons land loonen voorkomen, die buitensporig hoog zijn, zoo hoog, dat men daaraan een recht zou kunnen ontleenen om tegen de geheele groep te zeggen: gij krijgt bij werkloosheid geen steun meer, of gij moet vrijwillig uw loonen verlagen. Practisch zou dit op het laatste neerkomen, want werklooze arbeiders zijn, dat behoef ik niet te zeggen, een zwakke partij. Daarom is een uiting als deze, welke ik citeerde, ook wel pijnlijk. Men dient uit de zwakte van de positie der werklooze arbeiders geen kracht te putten wanneer het gaat om rigoureuze maatregelen. Bij het Werkfonds — en dat is eigenaardig — heeft men, niettegenstaande steun gegeven wordt, gezegd: in overeenstemming met de organisaties.

Nu ontken ik, dat er in Nederland groepen zijn met een zoodanig loonpeil, dat dit een dergelijken maatregel ook maar eenigszins zou rechtvaardigen. Er is vaak gesproken over het bouwbedrijf. Dat was veelal zeer overdreven, maar op dit oogenblik is dat heelemaal niet meer het geval. Dit is niet meer een beschut bedrijf. De contractloonen zijn belangrijk gedaald en veelal wordt beneden het contractloon gewerkt, soms zóó laag, dat èn werkgevers èn werknemers beiden daartegen stelling

(de la Bella.)

moeten nemen. Er heerschen op het gebied van de bouwvakken toestanden, die uit overwegingen van menschelijkheid wel ingrijpen zouden billijken, maar dan in tegenovergestelden zin. Nu geef ik toe: er zijn vakken, waar de loonsverlaging minder groot is dan bij andere, maar dat mag toch het criterium niet zijn. Er zijn altijd verschillen geweest, ook bij de loonen van de arbeiders. Men kan nu niet plots zeggen, dat er een nivelleering moet worden toegepast, want dan komt men tot allerlei zeer moeilijke problemen en wanneer het argument van de sterke positie van die groepen arbeiders zou kunnen gelden — ik herhaal: dat komt niet in het hooge loon tot uiting —, dan zou ook optreden om arbeiders met een zwakke positie te helpen, noodig zijn, en dat is niet het geval. Dus de indruk, alsof door het loonpeil van enkele groepen eigenlijk een beletsel gevormd wordt voor algemeene verlaging van het loonpeil, is niet juist. Het betreft maar enkele groepen, die ik hier op het oog heb, waarbij de verlaging niet zoo sterk is geweest als bij andere. De verlaging van die loonen kan op het loonpeil in het algemeen in ons land van geen invloed zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik stap van dit onderwerp af. De slechte resultaten met de economische politiek zijn eigenlijk reden om ons af te vragen, of wij daarmee op den goeden weg zijn, maar ik mag er toch ook wel op wijzen, dat die politiek zelf vol tegenstrijdigheden zit, waartegen de Regeering zelfs niets kan doen. Er is in de Tweede Kamer gesproken over consequente deflatie en te recht is natuurlijk opgemerkt van de zijde van de Regeering: Dat kan zeker niet. Maar het is veel sprekender, dat allerlei maatregelen lijnrecht ingaan tegen die politiek, die de Regeering wenscht. Ik moge wijzen op een artikel, dat heeft gestaan in het orgaan van 15 November van de Amsterdamsche coöperatie ,,Samenwerking''. Daar wordt uitgerekend, wat die heffingen beteekenen. Aannemende, dat voor een gezin per week noodig is: 1 pond margarine, 1 pond vet, 1 liter slaolie, 1 ons thee en 14 brooden, komt men op basis van in het artikel gegeven berekeningen, dat een gezin, dat in een week bovengenoemde producten koopt, op een uitgave van f 4,04 aan belasting en heffingen f 1,48 of 37 pct. betaalt.

Als men verlaging wil van het levensniveau, dan is dit hiermee practisch in strijd. Ik zal over de belastingen, enz. niet spreken, maar die zijn natuurlijk ook in strijd met deze politiek.

Nu is het volkomen verklaarbaar, dat degeen, die de meening zijn toegedaan, dat wij zoo steeds meer in moeilijkheden komen en die in den gang van zaken een bevestiging vinden van hun inzicht, weinig geneigd zijn om af te wachten, maar met de grootste kracht het inslaan van andere wegen nastreven. Dit is nog meer begrijpelijk, wanneer wij de cijfers van enkele andere landen raadplegen. Van alle verzekerden in Engeland was er in Augustus 1935 werkloos 12,4 pct., van alle verzekerden in België op hetzelfde tijdstip 14,9 pct., van alle verzekerden in Denemarken op dat tijdstip 13,7 pct., van alle verzekerden in Zweden op dat tijdstip 11,1 pct. Dat beweegt zich dus tusschen de 11 en 15 pct. In Nederland was in de laatste week van Augustus geheel werkloos 27,7 pct. en gedeeltelijk werkloos 7,1 pct., totaal 34,8 pct. Ik vind dat zeer sprekend. Men kan dus niet alleen in ons land een ontwikkeling in neergaande lijn waarnemen, maar tegelijkertijd is er een aantal landen, die ten aanzien daarvan een heel ander beeld geven. Er is over Zweden veel gesproken. Men heeft gezegd, dat de opleving voor een groot deel werd veroorzaakt door de bewapeningsindustrie en den uitvoer van haar producten. Dit is in de Tweede Kamer al weerlegd, maar ik wil hier nog even wijzen op een publicatie in de *World Economic Survey* van 1934/1935, waarin zeer belangrijke gegevens zijn te vinden.

Op bladz. 109 staat:

> ,,De opwekking van electriciteit bereikte in 1934 een hoogterecord.''

Op bladz. 115:

> ,,De indexcijfers van de nationale industrieproductie — niet de oorlogsindustrie — in de maanden Juni 1929 op 100 stellende, bedroegen in 1932: 73; in 1933: 77; in 1934: 102; in 1935: 109.''

Er zijn nog allerlei andere gegevens, die alle in dezelfde richting wijzen van een zeer sterk verbeterden economischen toestand, niet ten gevolge van de productie van oorlogsmateriaal voor het buitenland.

Van uit de overtuiging, dat die andere koers moet worden gevolgd, van uit dat oogpunt is het Plan van den Arbeid te beschouwen. Een Plan, dat een eerlijke poging is om ons volk weer tot meerdere welvaart te brengen.

Het heeft ook in kringen van tegenstanders waardeering ontmoet. Er zijn er echter ook geweest, die gemeend hebben zich er kleineerend over uit te laten. Dat treft meer hen zelf dan degenen, die individueel, of de beweging, die collectief voor het Plan verantwoordelijk is. Ik geloof, dat het in ieder geval te prijzen is, dat vooral een beweging, die een belangrijk deel van het Nederlandsche volk vertegenwoordigt, die ernstige critiek heeft op het Regeeringsbeleid, zich duidelijk uitspreekt over hetgeen zij wil en haar plannen tot in onderdeelen uitwerkt, al geeft dit laatste haar tegenstanders ook eerder gelegenheid de plannen op onderdeelen te bestrijden. Wij hebben niet alleen gezegd wat wij niet willen, wij hebben ook gezegd wat wij wel willen.

Ik zal het Plan van de Arbeid hier niet bespreken. De drie hoofdpunten zijn:

a. de uitvoering van groote werken;
b. bevordering van de industrialisatie;
c. de ordening.

Men heeft gezegd: groote werken kunnen niet zoo gauw worden voorbereid. De werken zijn genoemd in het Plan van den Arbeid. Er is een groote achterstand bij de Overheidslichamen, en die zou spoedig kunnen worden aangevat, evenals de onderhoudswerken bij particuliere of semi-publieke lichamen. Er zijn ook werken, die reeds in uitvoering zijn genomen en die versneld zouden kunnen worden uitgevoerd. In dit verband is het ook van belang, dat materiaalprijzen en de loonen zeer laag zijn, dat de rentestandaard laag is, waardoor de kosten van de werken, die daaruit voortkomen, belangrijk minder zullen kosten en gemakkelijker rendabel zijn te maken dan in gewone tijden.

Er is ook gesproken in de Memorie van Antwoord over verplaatsing van koopkracht. Het is uitvoerig in het Plan van den Arbeid behandeld. De ervaring heeft geleerd, dat de Regeering toch wel meermalen is teruggekomen op vrij positieve uitspraken, en het is dus ook niet onmogelijk, dat men zich hier vergist.

Ook de financieele bezwaren kunnen wij niet onderschrijven.

Ik ga daarop nu niet in. De bewering: het kan niet, is onvoldoende. Veel van wat niet kan wordt mogelijk, wanneer men meent, dat het moet. Het hangt er vaak van af, waar men het zwaartepunt legt.

Ik heb, om een voorbeeld te noemen, nooit begrepen, dat men op één oogenblik meenen kan, dat extra belastingheffing van beter gesitueerden — ik spreek niet van wenschelijk —, maar ook uit overwegingen van draagkracht niet mogelijk is, en men tevens meenen kan, dat de minst draagkrachtigen in den vorm van loonsverlagingen, enz. een onbegrensde draagkracht bezitten. Dat is een tegenstelling, die mij nog altijd niet duidelijk is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu aan het slot. Het is voor een belangrijk deel de quaestie, hoe men de situatie nu beoordeelt. De ontzettende werkloosheid brengt niet alleen nameloos leed in honderdduizenden gezinnen, ontneemt niet alleen de jeugd haar hoop en perspectieven, maar houdt gevaren in in geestelijken en zedelijken zin, zóó ernstig, dat een grootsche aanval op de werkloosheid moet worden ondernomen. Wat het zwaarst is, moet het zwaarst wegen, al blijven er altijd onzekere factoren. Wie zal zeggen wat de toekomst brengt bij de huidige Regeeringspolitiek, gezien de gevolgen tot nog toe? Ook dit is zeer dubieus, om niet te zeggen beangstigend. Wij zijn diep overtuigd, dat wij langs den weg, in het Plan van den Arbeid aangegeven, den hopeloozen kringloop van nu kunnen doorbreken, dat het den weg opent tot herstel en daaraan ontleenen wij het recht, neen, Mijnheer de Voorzitter, ik mag zeggen, wij beschouwen het daarom als onzen plicht het Nederlandsche volk er van te overtuigen, dat, in tegenstelling met de thans gevolgde politiek, de weg, dien wij hebben aangegeven, nieuwe hoop en

(de la Bella e. a.)

nieuw vertrouwen zal kunnen brengen en tot welvaart zal kunnen leiden.

De heer **Droogleever Fortuyn:** Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gebruik willen maken van de gelegenheid om enkele beschouwingen te geven, die zich aansluiten bij wat onder de algemeene beschouwingen over dit wetsontwerp is medegedeeld.

Door de Regeering is naar aanleiding van de opmerking, dat het ingrijpen in de privaatrechtelijke verhoudingen groote nadeelen gebracht heeft, de opmerking gemaakt, dat de meerdere rust op politiek gebied ook ontspanning op de geldmarkt heeft verwekt. Ten aanzien van het bankdisconto en de prolongatierente is dat niet te ontkennen en kan dat tot verheugenis stemmen, maar ik moet daartegenover opmerken, dat ten aanzien van het hypothecair krediet een verbetering niet is opgetreden, integendeel de toestand moeilijker is geworden, omdat de Regeering, door het vaste-lasten-ontwerp niet in te trekken, maar ook niet te doen behandelen, de onzekerheid heeft vergroot. Het verloop daarvan doet mij ongeveer hieraan denken. Er is een patiënt, waarvan de chirurg besloten heeft, dat hij geopereerd zal worden. Op het oogenblik, dat de patiënt op de operatietafel is gelegd, wordt de chirurg voor een dringende zaak weggeroepen en wanneer dan de chirurg met die andere dringende zaak gereed is, gaat de operatie vooralsnog niet door, omdat de chirurg de vraag of de operatie nog op dezelfde wijze zal geschieden, nog tot een punt van nadere overweging wil doen uitmaken.

In dezen toestand verkeert op het oogenblik het hypothecair krediet. Wij hebben het ontwerp over de verlaging van de vaste lasten gekregen, wat op dit gebied zeer ernstig ingrijpt; het is blijven liggen en niemand weet wat de plannen daaromtrent nu zijn; daarna is gekomen het ontwerp op de onredelijke executies, wat met het eerste ontwerp verband houdt, maar daarmede voor een deel weer in strijd is, en nu meen ik, dat de onrust, die op dit gebied gewekt is, hoofdzakelijk het bestaan hieraan dankt, dat men niet weet wat de Regeering wil. Indien zoo ingrijpende maatregelen worden voorgesteld en zij worden aanstonds genomen, dan kan men de gevolgen althans overzien, en zich daarnaar richten, maar veel erger is de onzekerheid, als dergelijke maatregelen in de lucht hangen, zonder dat iemand weet of ze zullen neerkomen en in welken vorm. Op dit oogenblik heerscht er die onzekerheid en ik meen, dat in dezen tijd onzekerheid op economisch gebied zooveel mogelijk moet vermeden worden. Ik geloof dus, dat de Regeering inderdaad onderschat den hoogst nadeeligen invloed, die daarvan is uitgegaan op den toestand van het hypothecair krediet.

Dat is niet uitsluitend een zaak, die het hypotheekkrediet in engeren zin betreft, maar die ook verdere consequenties heeft. De handel in grond — ik bemerk het herhaaldelijk, omdat de groote gemeenten, in verband met het aan de markt brengen van bouwrijpen grond, daarmede dagelijks te maken hebben — is vrijwel komen stil te liggen, omdat het volmaakt onmogelijk is op het oogenblik hypotheek te krijgen. Deze stagnatie zal weer op de bouwnijverheid invloed hebben en de werkloosheidscijfers zullen dien invloed vertoonen Ik dring er dus ernstig op aan, een duidelijke uitspraak te krijgen, wat op dit punt de plannen van de Regeering zijn. Op die ontwerpen zelf zal ik natuurlijk nu niet ingaan, alleen wil ik er tegen opkomen, dat men alleen omdat de prolongatie-rente weer laag is en het disconto normaal is, zou concludeeren, dat er nu weer een normale toestand op de geldmarkt zou heerschen. Daarvan is inderdaad geen sprake.

Beziet men de economische verhouding op het oogenblik, dan komt men natuurlijk dadelijk aan de politiek der Regeering. Nu staat dit debat in het teeken van twee tegenstellingen: in de eerste plaats de tegenstelling: Plan van den Arbeid of politiek der Regeering; en in de tweede plaats een tegenstelling, die in dit debat is aangeroerd door den heer van Lanschot, die, mijns inziens niet te recht, tegenover elkaar heeft gesteld de volkshuishouding en Staatshuishouding. Wat deze laatste tegenstelling betreft, is het mij totaal onbegrijpelijk, hoe men die als twee afzonderlijke begrippen kan voorstellen.

(Droogleever Fortuyn.)

De heer **van Lanschot:** Mag ik even interrumpeeren? Ik heb gezegd, dat de Staatshuishouding een onderdeel vormt van de volkshuishouding.

De heer **Droogleever Fortuyn:** Maar ik heb toch uit uw mond genoteerd, dat er een primordiaal belang is van de volkshuishouding boven de Staatshuishouding. Nu geloof ik, dat dat onjuist is. Ik zie tusschen deze beide begrippen een voortdurende wisselwerking. Men kan zich niet indenken, dat er een goede Staatshuishouding bestaat, terwijl de volkshuishouding in de war is, en het omgekeerde is evenmin denkbaar. Het is dan ook ondenkbaar, dat er zou zijn een volk in welvaart, terwijl de Staatsfinanciën in de war zijn, of een uitnemende financieele toestand van den Staat, terwijl aan de volkshuishouding alles ontbreekt. Dit zijn dus geen tegenstellingen, maar begrippen, die innig bij elkaar behooren en het is noodig, zich dat voor oogen te stellen.

Anders staat het met de tegenstelling tusschen de Regeeringspolitiek en het Plan van den Arbeid. De heer van Lanschot heeft een opmerking gemaakt, die waarschijnlijk niet hem alleen op de lippen is gekomen, toen hij heeft gevraagd, of het de Regeering niet mogelijk is, duidelijk aan te geven, wat de toekomstplannen zijn. Men kan de tegenstelling zoo uitdrukken: de Regeering volgt de politiek van handelen naar de omstandigheden, de opstellers van het Plan van den Arbeid hebben getracht — en van hun standpunt uit meenen zij daarin ook geslaagd te zijn — een omlijning te geven van hun plannen. Ik zeg: van hun standpunt uit, want ik zal straks hierop nog even terugkomen en dan aangeven, waarom ik meen, dat het Plan nog in een stadium verkeert, dat het de studeerkamer nog niet had mogen verlaten.

Ik geloof, dat men goed zal doen de beteekenis van het Plan niet te onderschatten. Het heeft het groote voordeel, dat het op de verbeelding werkt: de politiek van de Regeering maakt het daarentegen de Regeering zelf zeer moeilijk. De Regeering vraagt voortdurend, en moet dat vragen: vertrouwen, maar zij geeft niet aan, hoe zij zich de toekomst op economisch gebied denkt. Men kan dat der Regeering niet verwijten, maar toch meen ik, dat, indien de Regeering gevolg zou kunnen geven aan de door den heer van Lanschot geuite gedachte, daarmede een stap in de goede richting zou worden gedaan.

Laat men duidelijk aangeven wat men wil, en het volk duidelijk maken, waarom de verschillende zware lasten op het volk moeten drukken, en mocht het noodig zijn, deze lasten nog te verzwaren, dan kan men ze dragen, als men weet, waar het ten slotte heengaat.

De Regeering heeft het zich zelf daarbij moeilijk gemaakt.

Nu kom ik aan het Plan.

Ik heb reeds gezegd, dat ik voor deze poging alle respect heb, ik meen, dat zij waardeering verdient en dat het niet juist is, om niet te zeggen: niet behoorlijk, om hierover met kleine critiek te komen. Maar toch meen ik, dat het Plan in den omvang, zooals het daar ligt, niet bruikbaar is als geneesmiddel voor de economische kwaal van het oogenblik, als volledige oplossing dus. Ik zeg daarmede niets nieuws, doch onderstreep alleen, dat de twee zwakke punten van het Plan zijn de gedachte, dat men een dergelijk groot aantal werken in drie jaren kan uitvoeren, en voorts de gedachte, dat men het op de gedachtenbasis kan financieren. Ik heb de overtuiging, dat het een evenmin mogelijk is als het ander.

Het eene is niet mogelijk, omdat, zooals trouwens in de door de Regeering uitgebrachte critiek is aangetoond, al die werken niet in drie jaar kunnen uitgevoerd worden. Daarenboven zal men moeilijk kunnen aantoonen, dat er zooveel productieve werken te verrichten zijn, en ten slotte zou men gevaar loopen, indien men een dergelijke kunstmatige opeenhooping van werken krijgt in een zoo korten tijd, dat de toestand na die drie jaren veel ongelukkiger zal zijn dan nu.

Men heeft gedacht die werken te kunnen financieren en blijkbaar kijkt men daarbij naar de huidige draagkracht van het Nederlandsche volk.

Ik geloof, dat men daarbij voorbijziet, dat alle materieele